

ליקוטי מוהר"ן בפרשה - 110

פרשת 'שופטים' - ה'תשפ"ב / הרה"ג אליהו עטיה שליט"א

לקבלת השיעור במייל:
6537488@gmail.com

מבוסס על ליקוטי מוהר"ן תוחת: ב'ו'

אני לדודי ודודי לי - אלול / הנ"ל בעשר ספירות / ה' זוגות בספירות - כיצד? / עם ישראל בחינת הכלה - מחפשים את החתן הקב"ה / האשה כתר של האיש - כמו לעתיד לבוא / "אני לדודי ודודי לי" - סופי תיבות ד' יוד"ן / כיצד נימנים הארבעים יום של תשובה / "אני לדודי" - בארבעים יום תשובה, "ודודי לי" - בסליחת יוה"כ / מהו דקדוק הפסוק "סלחתי פדבך" - כדברי משה / הקב"ה מודה למשה על שפייס בתפילתו את מידת הדין / הקב"ה מודה לכל אחד ואחד על זה שעשה תשובה / שהקב"ה יתן לנו רחמים כאלה שאנחנו קוראים להם רחמים / בקשת הרחמים של יעקב אבינו / "ודודי לי" - הקב"ה יורד לרחם עלינו במה שנקרא כאן רחמים / עבודת הצדקה שב'תפארת', ועבודה התפילה שב'סוד' / צדקה גורמת את קבלת התפילה / תפילה היא הכוח של יוסף הצדיק / יוסף קיבל מיעקב בכורה - 'פי שנים' הדיינו כח התפילה / מדוע ראובן הפסיד את הבכורה כהונה ומלכות / ע"י בלבול מיטת יעקב לא נולדו מנשה ואפרים מיעקב / יעקב נתן ליוסף את בחינת חרבי וקשתי - צלתי ובעותי "אני לדודי" - נתינת צדקה, "ודודי לי" - קבלת התפילות / כמה שתעלה עדיין אתה רחוק מאוד מלהשיג בגדולת ה' / בקי בשבוב לדעת שגם אם נפלתה ה' יאיתי / הבקיות בהלכה שצריך בשביל 'רצוא ושוב' / נצח הוד - בקי ברצוא בקי בשבוב / נצח הוד - עומק רום ועומק תחת / "אני לדודי" - 'בקי ברצוא', "ודודי לי" - בקי בשבוב / דחילו ורחימו - תשובה מיראה ואהבה / משל כדי להבין מהו תשובה מיראה ומהו מאהבה דוקא בדור שלנו יש שייכות עם 'תשובה מאהבה' / צריך לשאוג בשדה 'אלול' - ולהכניס פחד ה' בליבו / עצה טובה: ללמוד בהתבודדות את הפיוט 'נתנה תוקף' / "אני לדודי" - 'תשובה מיראה', "ודודי לי" - 'תשובה מאהבה' / ד' חילוקי כפרה שהיה שונה ר' ישמעאל / החילוק בין תשובה מאהבה ליראה / תשובה - 'בינה', 'תשובה על תשובה' - חכמה / אם מודע לאדם שפגע באדם גדול, מתחיל לבקש סליחה מחדש / כיצד האדם יכול להכיר בעצמו אם התקבלה תשובתו / "אני לדודי" - תשובה ראשונה, "ודודי לי" - 'תשובה על תשובה'

"אני לדודי ודודי לי" - אלול

א. נכנסנו לחודש הקדוש 'אלול' - ימי הרחמים והסליחות. וידוע הרמז שדרשו חז"ל: **"אני לדודי ודודי לי" - ראשי תבות 'אלול'**. כתוב בספרים שהפסוק **"אני לדודי ודודי לי הרעה בשושנים"** (שיר, א) מרמז על האהבה הגדולה בינינו לבין הקב"ה שמתגלה בחודש 'אלול', וכמו פירש"י שם: הרעה בשושנים - 'הרעה את צאנו במרעה נוח וטוב'. וזו לא סתם אהבה, אלא כמו חתן וכלה שומים לשושנים, וכמו שכתוב (שם ב, ב) **"בשושנה בין החוחים בן רעיתי בין הפנות"** - כשהשושנה בין החוחים (קוצים) אז השושנה היא הכי יפה.

"אני לדודי ודודי לי" - ב' ספירות (ה' זוגות)

ב. א"כ יש לנו הסתכלות שונה ממה שהכרנו על חודש אלול. בשיעור היום בעזרת השם נדרוש את הפסוק **"אני לדודי ודודי לי"** - לפי הספירות הקדושות, ונסדר אותן בחמש זוגות של עבודות, שהם שיעורו לנו בחודש אלול, והכל על פי תורת רבינו הקדוש, ונטייל בספרו ליקוטי מוהר"ן, ונמצא שם עבודות למעשה, איך נוכל לזכות בחודש אלול לעבוד את הקב"ה בנעימות, בכיף ובתענוג, בבחינת: **"אני לדודי ודודי לי הרעה בשושנים"**.

תמיד אנחנו רגילים לסדר על פי העשר ספירות, והפעם אני רוצה לדבר על 'זיווגים' בתוך בעשר ספירות, וכשעושים זיווגים אז יש לנו חמישה זוגות בתוך עשר הספירות, ונצמיד את הזוגות שהם הכי מתאימים אחד לשני.

ה' זוגות שיש בספירות

ג. הזוג הראשון בעשר ספירות זו הספירה הראשונה עם האחרונה, והן: **'כתר' ו'מלכות'** - הזוג של המלך והמלכה, המלך לובש כתר, והמלכה היא ספירת המלכות. הזוג השני: **'חכמה' ו'בינה'** - הם 'אבא' ו'אמא', שהם שני המוחין הימני והשמאלי. הזוג השלישי:

'חסד' ו'גבורה' - החסד נמצא בימין והגבורה היא בשמאל, זוג הידיים - יד ימין ויד שמאל. הזוג הרביעי: **'נצח' ו'הוד'** - נצח זה רגל ימין, 'הוד' זה רגל שמאל. הזוג החמישי: **'תפארת' ו'יסוד'** - תפארת זה גוף ('תפארת גופא'), בחינת יעקב אבינו. 'יסוד' זה הברית, בחינת יוסף. והם מחוברים אחד עם השני, כמו שכתוב (בראשית לו, ב) **'אלה תלדות יעקב יוסף'**, וכמו שאומר הזוהר (בפינחס ח"ג דף רכג: ובעוד מקומות) **'גוף וברית חשבינן חד'** - הם נחשבים לאחד.

עם ישראל בחינת הכלה - מחפשים את החתן הקב"ה

ד. ונבאר את הפסוק **"אני לדודי ודודי לי"** על פי עשר הספירות בסדר של חמש זוגות, ומהם נלמד עשר עבודות התחזקות לחודש אלול. בפסוק **"אני לדודי ודודי לי"** יש שני הפכים, אני צריך להתחיל לבוא אל דודי ואחרי שאני בא אל דודי, אז דודי בא אלי. וזה בדיוק הפוך ממה שנהוג כאן למטה, שהרי מובא בגמרא קידושין (דף ב:) **שהאיש מחפש אחר אבירתו, כי אדם שאבדה לו אבידה באיזה מקום, הוא זה שצריך לחפש אותה, והיא לא מחפשת אותו, כך באיש ואישה - האישה היא האבידה של האדם, היא הצלע שלו שאבדה, והוא צריך למצוא אותה, והוא עושה חיפוש עד שהוא ימצא את הבת זוג שלו, יש כאלה שמוצאים את האבידה מהר, ויש כאלה שזה לוקח יותר זמן, ועל כל פנים, דרך האיש לחפש אחר האישה.**

האשה כתר של האיש - כמו לעתיד לבוא

ה. ולכאורה בעבודת אלול זה הפוך, כי הקב"ה הוא בחינת החתן, ועם ישראל הם הכלה, וכתוב קודם **"אני לדודי"** - שהכלה היא מתחילה לבוא ולחפש את החתן ורק אחר כך **"ודודי לי"**. וזאת בחינה של לעתיד לבוא, כי אז הכלה כביכול גבוהה מהחתן, כמו שכתוב (משלי יב, ד) **"אשת חיל עטרת בעלה"** - שהאישה היא כמו כתר לראשו, כשהאישה היא טובה, כל הכבוד - שזה כתר - של הבעל זה בזכות אשתו. וזו בחינה שתהיה לעתיד לבוא, בחינת (ירמיה לא, כא) **"נקבה תסובב גבר"**, כלומר שהנקבה היא מסובבת סביב הגבר - היא החומה והכותרת שלו.

וזהו בחינת התשובה וכמו שאומר הזוהר 'תשובה היא עלמא דאתי' - בחינת ספירת הבינה (פינחס ח"ג דף רנה:), בחי' עולם הבא. וכיון שתשובה היא מאוד גבוהה, שהיא בחינת עולם הבא, לכן תחילה: **"אני לדודי"**, עם ישראל שהם הנקבה בחינת 'כנסת ישראל' - מתחילים את התשובה באיתערותא דלתתא. ואח"כ - **"ודודי לי"** - שהקב"ה בעצמו מקרב אותנו אליו. ולכן העבודה שלנו באלול, זה איתערותא דלתתא, שאנחנו מתחילים את התשובה.

"אני לדודי ודודי לי" - סופי תיבות ד' יוד"ן"

ו. ידוע שהרמז של **"אני לדודי ודודי לי"**, שמרמז על חודש אלול הוא רמז כפול, גם ראשי תיבות 'אלול', וגם סופי תיבות ארבעה יוד"ן. שהם כנגד ארבעים יום של תשובה שאנחנו נכנסים אליהם. למרות שבחודש אלול עצמו יש רק כ"ט יום, בכל אופן הוא נחשב

כביכול יש צער להקב"ה. וכמו שאמרו בגמ' בסנהדרין (דף יד.) בשעה שאדם מצטער – שכינה מה לשון אומרת: קלני מראשי, קלני מזרועי! אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים (שחטאו ומקבלים עונשם) שנשפך – קל וחומר על דמן של צדיקים, ע"כ. וכיון שיש להקב"ה צער גדול מאוד אם ישראל יענשו. לכן הקב"ה אומר לנו "סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ" – כביכול הקב"ה מודה לכל אחד ואחד מאיתנו, 'אשרי התלמיד שרבו מודה לו', על זה שביקשנו סליחה ועשינו תשובה ופייסנו את מידת הדין, וכך הוא לא יראה חס ושלום בצער שלנו. וזה לימוד עמוק מאוד ברוך ה'.

שהקב"ה יתן לנו רחמים כאלה שאנחנו קוראים להם רחמים

יב. רבינו אומר בליקוטי מוהר"ן (ס"ב ח"ב) על הפסוק (בראשית מג, יד) "וְאֵל שְׂדֵי יִתֵּן לְיָכֶם רַחֲמִים לְפָנֵי הָאֵישׁ" – ר"ת ישראל, ומסביר רבינו, שיעקב אבינו ביקש בתפילה שלו מהקב"ה: רבש"ע תן לנו את הרחמים. כלומר, שהרחמים יהיו לפי ההבנה שלנו. כי באמת הקב"ה מנהיג את העולם רק ברחמים, אבל לפעמים אנחנו לא מבינים את הרחמים. למשל כשאדם ח"ו חולה, יש שחושבים שזה סימן שהקב"ה לא מנהיג את העולם ברחמים, אבל זה לא נכון, אלא שיש להקב"ה איזה חשבון, שהוא רוצה לזכך את האדם בייסורים, וכמו שכתוב (משלי ג, יב) "כִּי אֵת אֲשֶׁר יֶאֱהָב ה' יוֹכִיחַ וְיִכָּאֵב אֶת בֶּן יִרְצֶה", הקב"ה מוכיח את מי שהוא אוהב, וכתוב (מלאכי א, ב): "אֶהְבֶּתִּי אֶתְכֶם אָמַר ה'", וכתוב (עמוס ג, ב) "רַק אֶתְכֶם יְדַעְתִּי מִכָּל מְשֻׁפָּחוֹת הָאֲדָמָה עַל בֶּן אֶפְקֹד עֲלֵיכֶם אֵת כָּל עֲוֹנוֹתֵיכֶם", עכ"פ לפעמים קשה לקבל את האהבה של הקב"ה, ולכן מתפללים שהקב"ה יתן לנו את הרחמים, כלומר שיהיו הרחמים באופן שאנחנו מבינים.

בקשת הרחמים של יעקב אבינו

יג. יעקב אבינו אמר להקב"ה אני יודע שמה שלקחת ממני את יוסף, וזה הצדק והרחמים שלך, וגם מה לקחת ממני את שמעון – גם זה הרחמים שלך, וגם עכשיו ששלחתי את בנימין ואני דואג שמא יקרה לו אסון ח"ו, כל זה עדיין רחמים. אבל קשה לי עם זה, ולכן אני מבקש אנא רבש"ע, אף שאצלך זה הכל רחמים, כדי לזכך אותי ביסורים – יסורים של אהבה, אבל אין לי כוח יותר, ולכן תן לי את רחמים מובנים ותנהג איתי ברחמים כאלה שגם אנחנו לפי השכל המצומצם שלנו נוכל להבין את ההנהגה של רחמים. וזה גם מה שאומר הקב"ה למשה: "סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ", אני סולח ומוחל לעם ישראל ומרחם עליהם כפי איך שאתה משה בעולם הזה מבין מה זה רחמים.

"וְזוֹדֵי לִי" - הקב"ה יווד לרחם עלינו במה שנקרא כאן רחמים

יד. וזאת גולת הכותרת של: "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי", שאנחנו עובדים ארבעים יום בעבודה של "אֲנִי לְדוֹדֵי", וקמים לסליחות, תוקעים בשופר, ומתוודים ומתחננים בראש השנה ובעשרת ימי תשובה, וצמים ומתפללים יום כיפור, ואז ביום האחרון – יום כיפור בעת הנעילה הקב"ה אומר "סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ" – שזה כבר "וְדוֹדֵי לִי",

ארבעים יום, כי מונים מא' ראש חודש אלול עד יום הכיפורים – שהם בדיוק ארבעים יום, והם ארבעים הימים שמשה רבינו עלה למרום בפעם השלישית, וקיבל ה' ית' את תפילתו, ומאז זה נהיה לימי רחמים וסליחות. ולכן יש בחינה שאלול הוא ארבעים יום.

ביצד נימנים הארבעים יום של תשובה

ז. ונבאר את הדברים: כשמסתכלים בלוח שנה, באלול יש שני ימי ראש חודש, יום א' של ראש חודש הוא בתאריך ל' אב, ויום ב' של ראש חודש זה א' אלול. ואם כן יוצא, שהתחלנו את אלול כבר בל' אב – לקחנו יום אחד מבין הזמנים של אב ועשינו אותו היום הראשון של 'אלול'. עוד יש את הכ"ט ימים של חודש אלול בעצמו – יחד שלושים, ועם עשרת ימי תשובה – הם ארבעים יום של תשובה – שהן סופי תיבות "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי" – ארבע פעמים י' כנגד ארבעים יום מא' דראש חודש אלול עד יום כיפור.

"אני לדודי" - בארבעים יום תשובה, "דודי לי" - בסליחת יום"

ח. אנחנו עושים את עבודה התשובה שלנו במשך ארבעים יום, כדי להגיע לרגע החתימה של שעת הנעילה. ומה קורה בשעת נעילה? כל ארבעים היום מא' דראש חודש אלול עד יום כיפור זה בחי' "אֲנִי לְדוֹדֵי", ובסוף יום הארבעים בשעת הנעילה – אז זה בחינת "וְדוֹדֵי לִי". עובדים במשך ארבעים יום, והקב"ה ברגע אחד מקבל את התשובה שלנו.

מהו דקדוק הפסוק "סלחתי בדברך" - בדברי משה

ט. מובא בגמרא (ברכות לב:) שהפסוק (במדבר יד, כ) "וַיֹּאמֶר ה' סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ", נאמר על הסליחה שהיתה ביום כיפור הראשון על חטא העגל. (ולכן אומרים את הפסוק הזה ביום כיפור בסוף 'כל נדרי'). ולכאורה למה הקב"ה אומר "סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ", ולא אמר רק "סְלַחְתִּי" – כלומר מה הנקודה ב"בְּדַבְרְךָ" – כמו שאמרת משה. ומתרצת הגמרא (שם) "אמר ר' יוחנן: מנין שחזר הקב"ה והודה למשה, שנאמר "וַיֹּאמֶר ה' סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ", תני דבי רבי ישמעאל וכו': 'אשרי תלמיד שרבו מודה לו', ע"כ.

הקב"ה מודה למשה על שפייס בתפילתו את מידת הדין

י. וביאור הדברים: הקב"ה אומר למשה, אני רציתי ח"ו לכלות את עם ישראל, ואתה התפללת וביקשת רחמים, ואני מודה לך – שביקשת עליהם רחמים, והצלת את כל ישראל ממידת הדין שרצתה לכלותם, כי זה ודאי לא רצוני (כמבואר שם בגמ'), אלא כביכול הייתי מוכרח לכלותם בגלל מידת הדין, ועל ידי תפילתך פייסת את מידת הדין, ועל זה אני מודה לך.

הקב"ה מודה לכל אחד ואחד על זה שעשה תשובה

יא. וכפי זה כל יום כיפור כשאנחנו מזכירים את הפסוק הזה, הוא גם אותו ענין "סְלַחְתִּי בְּדַבְרְךָ", כדברי כל אחד ואחד מאיתנו, והקב"ה מודה לנו שאנחנו מפייסים את מידת הדין על ידי התשובה שלנו. כי באמת הקב"ה יש לו צער גדול ביותר כשעם ישראל נענשים חס ושלום, וכמו שכתוב (ישעיה סג, ט) "בְּכָל צָרָתְם לֹא צָרָה" –

לקב"ה יורד אלינו למקום שאני נמצא בו למטה והוא מרחם עלינו ברחמים פשוטים שאני יכול להבין אותם.

לקב"ה יורד אלינו למקום שאני נמצא בו למטה והוא מרחם עלינו ברחמים פשוטים שאני יכול להבין אותם.

תפילה היא הכוח של יוסף הצדיק

י. ליוסף היה כח של תפילה, הוא היה בבור מלא נחשים ועקרבים וניצל בזכות תפילתו. הוא בבית פוטיפר, היה מלחש כל הזמן תפילה שה' יצליח אותו, כמו שמואב במדרש (תנחומא וישב ח). וכן בבית הסוהר, וכן במלכותו, כל הזמן הוא מתפלל, ותפילתו מתקבלת. כי יוסף הוא שומר ברית, ומי שהוא שומר ברית הוא נקרא צדיק (וזה נח ח"א דף נט:). וזוכה שיתקיים בו הכתוב (שמואל ב' כג, ג): "צדיק מושל יראת אלהים". ודורשת הגמרא (מועד קטן טז:) שהצדיק גוזר גזירה והקב"ה מקיים, וכן להיפך אם הקב"ה גזר איזה גזירה לא טובה, הצדיק מבטל אותה בתפילתו.

יוסף קיבל מעקב בכורה - 'פי שנים' דהיינו כח התפילה

יח. רבינו מסביר (בתורה ב' הנ"ל) שהתפילה היא נקראת (תהלים קמט, ו) "רוממות אל בגרונם וחרב פיפיות בידם", "רוממות אל בגרונם" – היא התפילה, והיא בבחינת "וחרב פיפיות בידם" – כמו חרב שיש לה שתי פיות. מה ההבדל בין חרב לסכין? סכין רגילה יש לה פה אחד, בצד התחתון יש לה את חוד הלהב, ובצד העליון היא עבה ולא חדה. אבל חרב פיפיות היא חדה מלמעלה וגם מלמטה, כלומר יש בה שתי פיות (החוד נקרא 'פה'). וכן התפילה, בפה אחד – אני משבח את הקב"ה, ובפה השני אני מבקש את כל צרכי, וזה נקרא 'פי שניים'. יוסף הוא הבכור – בכור יורש 'פי שנים', ויעקב אבינו נתן ליוסף את הבכורה כמו שכתוב (דברים לג, י) "בכור שורו הדר לו". והיינו שיוסף קיבל במתנת הבכורה את כח התפילה.

המשל והנמשל בגמ' אצל יעקב ויוסף

יט. כל תפילה שלנו מורכבת מ'שתי הפיות' האלה, תחילה – לשבח את השם יתברך, ואחרי שמשבחים אותו אנחנו מבקשים את צרכינו, אבל כדי שיהיה לנו את הכוח הזה צריך לקיים מצות צדקה. מה הסיבה? רבינו מביא שם בתורה (ב' הנ"ל) את הגמרא (ב"ב קכג.) למה יוסף קיבל את הבכורה? מספרת הגמ' משל לבעל הבית שגידל יתום בתוך ביתו, ופירנס אותו ופינק אותו, וחיתן אותו. ואחר כך היתום הזה יצא לעולם, והצליח בעסקיו והתעשר. אמר היתום: את מי אני צריך להנות מעושרי קודם כל? אני צריך לתת מתנה גדולה לבעל הבית שגידל אותי מאז שאני הייתי ילד קטן.

וכך בנמשל – אומרת הגמרא על יעקב ויוסף, רק באופן הפוך. יוסף נחשב בעל הבית, ויעקב נחשב היה היתום. ולמה? כשיעקב ירד למצרים – יוסף פירנס אותו, (יש משפט שאומרים: 'אבא אחד יכול לפרנס עשרה בנים אבל עשרה בנים לא יכולים לפרנס אבא אחד' – אבל יוסף הצליח לפרנס את האבא יחד עם כל הבנים... כל השבעים נפש), כמו שכתוב (בראשית מ, יב): "ויכלכל יוסף את אביו ואת אחיו ואת כל בית אביו לחם לפי הטף". עכשיו כשעמד יעקב להיפטר מהעולם, יעקב קיבל מתנה. מה הכוונה? הוא קיבל חזרה אליו את הבכורה של ראובן, ועכשיו הוא רוצה לתת אותה למישהו אחר.

וזה הזוג הראשון בספירות שהם 'כתר' ו'מלכות' (ולפי הסדר שלנו זה מלכות כתר) "אני" – זה בחי' המלכות שאנחנו ממליכים את הקב"ה עלינו, ואנחנו עובדים עכשיו הרבה בבחינת "אני לדודי" במשך ארבעים יום. ובסוף בהנעילה של יום כיפור, הקב"ה אומר לכל אחד ואחד מישראל: "סלחתי בך בך", וגוזר עלינו גזרות טובות – ברחמים שאנחנו מבינים, ונותן לנו שפע של פרנסה, בריאות, שפע של חכמת התורה, ושנצליח בעז"ה בלימוד הדף היומי, ונסיים את כתובות, ונזכה שנה הבאה לסיים את כל סדר נשים שנשא (נדרים, נויר, סוטה, גיטין, קידושין) וזו העבודה שלנו, ושנזכה בעז"ה לשפע של רוחניות. וכל זה בשעת הנעילה של יום כיפור שזה הרגע של 'דודי לי', שהקב"ה מתגלה ב'כתר' העליון ברחמים גדולים שכולנו יכולים להבין אותם.

עבודת הצדקה שב'תפירת', ועבודה התפילה שב'סוד'

טו. הזוג השני של הספירות שנדבר עליו: 'סוד' ו'תפירת'. אמרנו שתפירת – זה יעקב, ו'סוד' – זה יוסף. מסביר רבינו (ליקוטי מוהר"ן תורה ב' ח"א אותיות ג' וד') שיעקב שהוא בתפירת (הוא בחי' עמודא דאמצעייתא) – הוא 'אוחז במידת משפט', כי לפי הספירות – תפירת זה 'משפט'. ומסביר רבינו, שמשפט זו עבודת צדקה, כמו שכתוב (תהלים צט, ד): "משפט וצדקה ביעקב אֵתָה עֲשִׂיתָ" – הרי שכל הג' בחינות האלו: 'משפט' 'צדקה' 'יעקב' – הם בחינה אחת. ובעבודה של אלול בספירות 'תפירת' ו'סוד', נדבר על שתי עבודות, עבודת הצדקה שב'תפירת', ועבודה התפילה שב'סוד'.

ונסביר את הדברים, עבודת הצדקה מרומזת בפסוק הזה: "משפט וצדקה ביעקב אֵתָה עֲשִׂיתָ", ולכאורה מה שייך משפט לצדקה? רבינו (שם) מביא את הפסוק (תהלים עה, ח): "כי אֵלֵהִים שָׁפַט זֶה יִשְׁפִּיל וְזֶה יָרִים", על אדם שהיה לו בכיס מאה שקלים, והוא נותן צדקה עשרה שקלים ונשאר לו תשעים. יוצא שהשפלת את עצמך בנתינת הצדקה (כי היה לך 100 שקל, וכרגע יש לך רק 90), ורוממת את העני, כי לא היה לו כלום בכיס, ועכשיו נתת לו עשרה שקלים. וזה נקרא שעשית משפט, ואמרת שלא ראוי שרק אני אחזיק אצלי את כל הכסף, אלא עשיתי משפט לחייב את עצמי לתת לעני, וזה נקרא שאחזיתי במידת המשפט, כי משפט זה 'מאזנים' אחד עולה ואחד יורד, וכאן השפלתי והורדתי את עצמי, ורוממתי את העני.

צדקה גורמת את קבלת התפילה

טז. ואומר רבינו הקדוש בליקוטי מוהר"ן (שם) שע"י שאדם נותן צדקה הוא זוכה לכוח של תפילה. כתוב בגמרא (ב"ב י.) שצריך לתת צדקה קודם התפילה. דרש רבי דוסתאי... 'אדם נותן פרוטה לעני זוכה ומקבל פני שכינה, שנאמר (תהלים י, טו) "אני בצדק אֶחְזֶה פְּנֵיךָ אֲשַׁבְּעָה בְּהַקִּיץ תִּמְוַנְתֶּךָ", רבי אלעזר יחייב פרוטה לעני והדר מצלי. וכך פסק השולחן ערוך (או"ח צב, י) 'טוב לתן צדקה קודם תפילה'. ומה הסיבה? רבינו מביא בליקוטי מוהר"ן (תורה ד' ח"ב) את הפסוק (דברים טו, ח) "כי פָּתַחְתָּ תִּפְתָּח אֶת יָדְךָ לוֹ", הצדקה יש לה כח

מדוע ראובן הפסיד את הבכורה כהונה ומלכות

כ. ראובן היה בכור, ויעקב כשבירך את השבטים הוא אומר לו: "ראובן בכרי אתה כחי וראשית אוני ... פחו כמים אל-תותר וכו'", ופירש: "ראוי היית להיות יתר על אחיך בכהונה, בבכורה ובמלכות וכו', ומי גרם לך להפסיד כל אלה: פחו כמים. הפחו והבהלה שמהרת להראות כעסך וכו', ע"כ. אומר יעקב לראובן הפסדת את השלוש מתנות, מכיון שהיית פזיז.

אמנם באמת לראובן היתה לו מחשבה טובה, הוא אמר: יש את רחל ולאה – הגבירות, ויש את בלהה וזלפה – השפחות, מילא רחל אחות אימי – היתה צרה לאימי, ויעקב אהב את רחל יותר מלאה, כי היא הבת זוג שלו האמיתית, אבל איך יתכן שבלהה שהיא שפחת רחל – תהיה צרה לאימי שהיא הגבירה? ואז ראובן בלבד יצועי אביו, ולקח את המיטה של יעקב מאוהל בלהה אל אוהל לאה אימו.

ע"י בלבול מיטת יעקב לא נולדו מנשה ואפרים מיעקב

כא. ואומר האר"י ז"ל שראובן לא ידע את הסודות של הקב"ה, כי באותו לילה היו צריכים להיוולד מבלהה מנשה ואפרים – שהם באמיתות בנים של יעקב, וכמו שאמר יעקב ליוסף (בראשית מח, ה): ועתה שני בניך הנולדים לך בארץ מצרים עד באי אליך מצרמה – לי הם אפרים ומנשה פראובן ושמעון יהיו לי, ומסביר האר"י ל שיעקב אבינו היה צריך להוליד את מנשה ואפרים, ורק בגלל הפזיזות של ראובן שבלבל את משכבי אביו, הם לא נולדו מיעקב, אלא בסוף הם נולדו מיוסף.

ומה שגרם לכל הדבר הזה – הוא הפזיזות, אומרת הגמ' פסחים (דף נ) יש זריז ונשכר, ויש זריז ונפסד, ובדרך כלל הפזיזות היא לא טובה. ראובן הבכור היה פזיז – ובגלל זה הוא הפסיד את הבכורה, את הכהונה ואת המלכות. ואת כל המתנות האלה יעקב אבינו חילק אותם לשלושה שבטים, את הבכורה הוא נתן ליוסף (בכור שורו הדר לו), את הכהונה ללוי (אמנם יעקב אומר את זה רק ברמו, ואחר כך משה מפרש את זה "תמיך וארריך לאיש חסידך"), ואת המלכות נתן ליהודה. וכל זה יעקב מקבל את הכוח הזה בשעת פטירתו, ואז הוא מחלק את המתנות.

יעקב נותן ליוסף את בחינת חרבי וקשתי - צלותי ובעותי

כב. יעקב אומר ליוסף (בראשית מח, כב): וְאֲנִי נִתְּנִי לְךָ שָׁכֶם אֶחָד עַל אֶחָד אֲשֶׁר לְקַחְתִּי מִיַּד הָאֲמֵרִי בְּחָרְבִי וּבְקִשְׁתִּי, אומר התרגום: בצלותי ובעותי – צלותי זה תפילה, ובעותי זה בקשה. מה ההבדל בין תפילה לבין בקשה? תפילה – זה שבחו של מקום, ובקשה – זה בקשת צרכיו. ואם כן, יעקב קיבל עכשיו מתנה, בתחילה הוא היה כמו היתום שצריכים לפרנס אותו, אבל עכשיו הוא התעשר והוא רוצה להנות את בעל הבית – שהוא יוסף, והוא נותן לו את הבכורה, שהיא בחינת 'פי שנים' – היינו ה'צלותי ובעותי' בעצמו שיש לו. ולכן יוסף יש לו בחי' חרב פיפיות – שהוא 'צדיק גוזר והקב"ה מקיים'.

אבל איפה כל זה מתחיל? בצדקה, במה שיעקב בעצמו שהוא בחינת 'צדקה' וכנ"ל, כי הוא בחינת "משפט וצדקה ביעקב אתה עשית", ומכח הצדקה נותן יעקב ליוסף את התפילה. זוגף וברית חשבינן חד' – בחינת יעקב ויוסף יחד, והם צדקה ותפילה, על ידי צדקה זוכים לקבלת התפילה. ובאלול צריכים הרבה תפילה כדי לזכות לשנה טובה, ולהיכתב ולהיחתם לאלתר לחיים טובים ולשלום בכל העניינים – ברוחניות ובגשמיות, ואיך עושים את זה? ע"י הצדקה יש לנו כוח של תפילה. וזה הזוג השני של 'תפארת' ו'יסוד' – שהם צדקה ותפילה.

"אני לדודי" - נתינת צדקה, "דודי לי" - קבלת התפילות

כג. ונבאר את הפסוק "אני לדודי ודודי לי" בענין הצדקה והתפילה, זה שאני נותן צדקה ומחסר בעצמי, ושופט את עצמי זה – "אני לדודי". "דודי לי" – זה שהקב"ה עונה לתפילות שלי. יוצא שעבודת השם שיש לנו בספירת התפארת זה לתת צדקה, וזה החלק שאני נותן לדודי, וכמו שאומרת הגמרא (ב"ב) כל הנותן צדקה לעני (או לתלמיד חכם) כאילו נותן צדקה להקדוש ברוך הוא. וכמו שאמרו (ב"ב י) 'כל צדקה וחסד שישאל עושין בעולם הזה, שלום גדול ופרקליטין גדולין בין ישראל לאביהן שבשמים'. ו'דודי לי' – זה שהקב"ה מקבל את התפילה שלנו ונותן לנו מה שאנחנו מבקשים, והעבודה הזאת היא 'תפארת' ו'יסוד'.

במה שתעלה עדיין אתה רחוק מאוד מלהשיג בגדולת ה'

כד. הזוג השלישי מלמטה למעלה זה 'נצח' ו'הוד' – נצח והוד זה רגליים שאיתם הולכים. אומר רבינו הקדוש (ליק"מ תורה ו' שלומדים אותה בחודש אלול), שצריך להיות בקי בהלכה, בקי ברצוא ובקי בשוב. מה הפירוש? כתוב בתהלים (תהלים קלט, ח) "אם אֶסֶק שָׁמַיִם שָׁם אֶתֶּה וְאֶצִּיעָה שְׂאוֹל הַנֶּחֱדָה", מסביר רבינו: "אם אֶסֶק שָׁמַיִם – זה בחי' רצוא, שאני עולה ומתעלה ומתרומם עוד ועוד למעלה, ואז אומרים לך, כמה שעלית עדיין הקב"ה רחוק ממך, וצריך לעלות עוד ועוד. וכמו שביאר בלקוטי הלכות (ויד' הלכות פדיון בכור ג, ח), וז"ל: וְזֶה בְּחִינַת "אם אֶסֶק שָׁמַיִם שָׁם אֶתֶּה", "שָׁם אֶתֶּה דִּיקָא, שְׁהוּא לְשׁוֹן הַסְּתֵרָה וְהַעֲלָמָה, הֵינּוּ כִּי שָׁם בְּשָׁמַיִם אִם אֶסֶק לְשָׁם – שָׁם אֶתֶּה, הֵינּוּ שְׂאֵתָה מִתְּעֵלִם מִמֶּנִּי כִּי שָׁם אֶתֶּה בְּרַחוּק מְקוֹם מִמֶּנִּי, ע"כ.

מה הסיבה? נתנו את הדוגמה של הלב הפועם, מתי האדם חי, כשהמוניטור מראה שיש עליות וירידות, אבל כשהוא מראה קו ישר ח"ו, אז צריך לקרוא לחברה קדישא, כי כל זמן שהאדם חי, הוא עולה ויורד, בחינת 'רצוא' ו'שוב'. ולכן אומר רבינו שאדם צריך להיות בקי ברצוא' ובקי ב'שוב'. 'בקי ברצוא' – לדעת איך לעלות. ו'בקי בשוב' – לדעת איך לצנות, ואיך נופלים רח"ל, כי מי שנופל ממטוס בלי מצנח הוא יתרסק, ולכן גם זה צריך לדעת איך ליפול, אמנם צריך להשתדל לא ליפול, אבל אם ח"ו נופלים צריך לדעת איך נופלים, שלא תהיה נפילה חזקה מדי, בחור שנכנס למשבר, שיוכל ג"כ לצאת ממנו, ושלא תהיה שבירה בלי תקומה חס ושלום.

בקי בשוב לדעת שגם אם נפלתי ה' איתי

כה. ומה זה אומר? צריך לדעת שגם במקום של הנפילה שלי, זה בחינת: "וְאֶצִיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶד", 'אציעה' – מלשון 'מצע' של השאול, לרפד את הנפילה שלי, ומי מרפד את הנפילה שלי? מבואר בליקוטי מוהר"ן (תורה ז ח"ב) שיש בחי' בן ויש בחי' תלמיד. העבודה של 'בן' זה 'מה חמית מה פשפשת' (מה ראית מה מצאת), כלומר, כמה שלמדת עדיין לא ראית שום דבר, אפילו לא התחלת, ולכן אתה צריך לעבוד לעלות עוד ועוד. ולעומת זאת יש בחי' תלמיד שאומרים לו: 'מלוא כל הארץ כבודו', איפה שאתה נמצא הקב"ה נמצא איתך שמה, תרגיש טוב ושמח הקב"ה איתך ואצלך.

כשאדם נמצא בנפילה צריך לחזק אותו, ולומר לו: גם אם ח"ו נפלת וחסאת, אתה יהודי והקב"ה אוהב אותך איך שאתה, ולכן תעשה תשובה. כי מה מפריע לאדם לעשות תשובה? זה הייאוש, אדם מתייאש מעצמו, כי חושב שהוא לא שווה כלום, ולכן צריך להיות בקי גם ב'שוב' שאחרי נפילה והירידה, גם שם הקב"ה איתך – "וְאֶצִיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶד". ולכן יש בקי ברצוא ובקי ב'שוב', וזה נקרא להיות בקי בהלכה – בהליכה מהרצוא לשוב ולהיפך.

הבקיאות בהלכה שצריך בשביל 'רצוא ושוב'

כו. מסביר רבי נתן בליקוטי הלכות בליקוטי הלכות (ברכת הפירות ה, יט) וז"ל: בחינת בקיאות – בחינת בקי בעל בקי בנפיק, היא מלחמה גדולה והוא למוד גדול ועמק מאד, וצריך לשמש תלמידי חכמים אמתיים הרבה, עד שיהיה בכלל מלמד מלחמה הזאת וכו'. ועקר הלכות של התורה – הם בחינת 'בקי בהלכה', שעל ידי זה זוכין לילך בדרך התשובה ולקיים את כל דברי התורה, ע"כ. (בעושה אור' עמ' 210 העתקנו את כל ההלכות בנושא הזה). מבואר שלהיות בקי ברצוא ושוב, צריך לדעת ולהיות בקי בהלכה, צריך ללמוד גם את השולחן ערוך, ולדעת איך מתפללים, איך מקיימים ציצית ותפילין, איך שומרים שבת וכו', ואז אפשר לעבוד את הקב"ה ברצוא, וגם כשאתה לא בסדר ונפלת ח"ו, יש את ה'שוב', לדעת מה עושים גם במצבים כאלה של בדיעבד, ולכן צריך להיות בקי בהלכה.

גם כן עצם העבודה שאתה הולך מ'רצוא' ל'שוב', ואתה עולה ויורד, זה נקרא שאתה הולך, וכדאי לעשות את זה לאט, גם את ה'רצוא' תעשה בהליכה – לא לרוץ ולקפוץ למדרגות שאתה לא נמצא בהם. וגם את ה'שוב' תעשה בהליכה איטית, שלא יהיה בצורה של נפילה תהומית, אלא תעצור את עצמך. כשיש רצוא מדי או שוב מדי במהירות – זה מסוכן, כי בתנועות החזקות והשינויים הקוטביים, האדם משתגע, (זה נקרא 'מאניה דפרסיה' שאדם עולה ויורד מלהיות אנרגטי מאוד לדיכאון עמוק במהירות השם ישמור).

נצח הוד - בקי ברצוא בקי בשוב

כו. וזה שייך ל'נצח' ו'הוד', נצח – זה חיים נצחיים. רבינו מסביר בתורה כ"א (ח"א את יא' ואת י"ב) איך אדם זוכה לחיים נצחיים, זה ע"י שהוא יודע את הקב"ה – בתכלית הידיעה, וזה בחינת בקי

ב'רצוא', שאדם רץ למעלה למעלה באין סוף מעלות בידעת השם יתברך – וזה נצח, כי על ידי הדעת, מתקיים ידעתי הייתי, וזוכה להיכלל בה' ית' ולחיות חיים נצחיים, וזה יהיה לעתיד לבוא. ומה זה 'שוב'? זה 'הוד', כתוב (איכה א, יג): "נִתְנַנְי שְׁמִמָּה כָּל הַיּוֹם דְּוָה" ח"ו, ומבואר בזהר (פינחס ח"ג דף רמג) שזה כנגד 'הוד'. 'דוה' – זו טומאת הנידה, אחת הטומאות הקשות ביותר, (עד שאומרת הגמרא [שבת פב.] בחומרא של עבודה זרה, שהיא טמאה כנידה). וזה בחינת: "וְאֶצִיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶד" – בזמן הנפילה, שאדם נטמא ואפילו בטומאה החמורה של עריות וכפירות שזה נדה ועבודה זרה, בכל אופן ה' אצלו ולא עוזב אותו, וזה בחינת 'הוד'.

נצח הוד - עומק רום ועומק תחת

כח. כתוב ב'ספר יצירה', 'נצח' ו'הוד', 'נצח' – עומק רום, 'הוד' – עומק תחת. לעולם יש ארבע צדדים, ולמעלה ולמטה. יש לנו חסד – דרום, גבורה – צפון, תפארת – מזרח, יסוד – מערב, נצח – למעלה, הוד – למטה, וזה: עומק רום, ועומק תחת. ולכן ה'נצח' זה בחינת: "אִם אָסַק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה" – 'עומק רום', 'הוד' – זה בחינת: "וְאֶצִיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶד" – 'עומק תחת', שגם אם האדם בנפילה עד למטה, גם שמה הוא מוצא את הקב"ה.

"אני לדודי" - 'בקי ברצוא', 'הודי לי' - בקי בשוב'

כט. וכעת נבין את הפסוק: "אֲנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי", "אֲנִי לְדוּדֵי" – 'רצוא' בחי' 'נצח', אני רץ אל דודי, בבחינת: "אִם אָסַק שְׁמַיִם שָׁם אֶתָּה", אני עולה ועולה אל ה' יתברך, ו'דודי לי' – 'שוב' בחי' 'הוד', בבחינת: "וְאֶצִיעָה שְׂאוֹל הַנֶּגֶד", לדעת שגם אם נפלתי למטה, 'דודי לי' – הקב"ה אצלי. יוצא, שקודם כל צריך את ה'רצוא' "אֲנִי לְדוּדֵי", כי אי אפשר להתחיל ב'שוב', אחרי שיש 'רצוא', אם אדם ח"ו נפל אז צריך לדעת גם את ה'שוב'.

זהו "אֲנִי לְדוּדֵי וְדוּדֵי לִי" בעבודה של אלול ב'נצח' ו'הוד' – להיות בקי ב'רצוא' בקי ב'שוב', 'בקי' זה גימטריא 112, ועוד 'בקי' זה 112 ויחד 224 גימטריא 'דרך', כי אלו הם שני הדרכים של ההליכה של הרגליים. רבינו אומר (חיי מוהר"ן אות רצ"א), 'אֲחֻלִי שְׂאֻזָּה לְרֵאוֹת אֹר' בְּהִירוֹת הַדֶּרֶךְ שְׂאֻזָּה נֹסְעִים עָלָיו אֲלֵי' (כמה אני מתגעגע לאור בהירות הדרכים' שאתם הולכים אצלי בפרט בימי ראש השנה הקדושים) – בקי ברצוא בקי בשוב זה גם 'אור בהירות הדרכים'.

דחילו ורחימו - תשובה מיראה ואהבה

ל. כעת נעלה לשלב יותר גבוה – הזוג הרביעי: 'חסד' ו'גבורה'. העבודה שיש ב'חסד' ו'גבורה', זה בחינת 'דחילו ורחימו' (יראה ואהבה), יש שני סוגי תשובה, 'דחילו' – זה 'תשובה מיראה', ו'רחימו' זה 'תשובה מאהבה'. תשובה מיראה – האדם מפחד מהקב"ה, הוא לא רוצה לקבל עונשים, לא רוצה צרות ובעיות, לא בעולם הזה ולא בעולם הבא, ולכן הוא עושה תשובה. וזה נקרא 'תשובה תתאה' מתוך יראה ופחד. אבל תשובה מאהבה, זה שאני עושה תשובה כי אני יודע כמה הקב"ה אוהב, רחום, וחונן גדול

היום אנחנו לא בסיפור הזה, אנחנו לא נמצאים בפחד הזה. אבל בכל אופן אנחנו עושים תשובה באלול, אומרים סליחות וכו', ולמה? כי אנחנו אוהבים את הקב"ה, היום אין כל כך פחד, (אני לא מדבר על מי שחולה או מי שיש לו צרות ח"ו, שהוא באמת בפחד גדול), אדם רגיל שברוך ה' החיים זורמים לו יפה, אמנם תמיד יש עליות ירידות, אבל ברוך ה' חיים יפה, יש פרנסה יש אישה יש ילדים, כולם בריאים ברוך ה'. ובכל אופן היהודי בא ועושה תשובה מכל הלב והסיבה, כי הוא אוהב את הקב"ה. ולכן הדור שלנו מחובר יותר לתשובה מאהבה – וזה פור שיש לנו בדור הזה.

צריך לשאוג בשדה 'אלול' - ולהכניס פחד ה' בליבו

לג. אבל בכל אופן יש סדר, רבינו הקדוש אומר בשיחות הר"ן (שיחה ה', וליקוטי מוהר"ן ח"א תורה פ"ז), שהדרך היא תמיד קודם יראה ואחר ככה אהבה, ואע"פ שבספירות יש 'חסד' ואח"כ 'גבורה', מ"מ בדרך העבודה שלנו – אומרים: "בדחילו ורחימו", קודם 'דחילו' – יראה, ואחר כך 'רחימו' – אהבה. ואם כן בתחילת הדרך זה תשובה מיראה, צריך לחיות בפחד ה' ולזכור את השאגה – 'א ל ו ל'. אם אדם נמצא ביער, הוא יכול להמחיש לעצמו את זה, ולצעוק צעקה גדולה 'א ל ו ל'. צעקה יש לה כח עצום, אנחנו לא רגילים בכלל לצעוק, אבל אתה רואה אדם כשכואב לו הוא צועק, ולכן צריך שיכאב לנו ונצעק, ואם לא כואב לנו, נצעק על זה שלא כואב לנו.

"סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי"

לד. איפה המשגיחים שהיו שואגים 'אלול' עד שהקירות היו רועדים (והיו אומרים שבאלול אפילו הדגים שבים רועדים, מישוה פעם שאל, מה הפשט וכי הדגים רועדים בגלל אלול? יש פשט יפה שמרוב שאדם ירא ורועד באלול, או כשהוא את הדגים ששוחים בצורה של פיתול, הוא בטוח שגם הדגים רועדים בגלל 'אלול', אדם מתבונן מהנקודה שלו...). מסופר על רבי חיים שמולאביץ שעלה לתת שיחת מוסר באלול בישיבת מיר בערב יום כיפור, ופתח ואמר את הפסוק (תהלים קי"ט, קכ): "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי", ומיד כולם געו בבכייה, וכלפינו זה כבר נהיה מדרגה גבוהה, לפני חמשים שנה זה היה המדרגה של כל בחור גם בחור פשוט. צריך לחיות את הפסוק הזה: "סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי" – לפחד ולהלביש את עצמי יראה.

עצה טובה: ללמוד בהתבודדות את הפיוט 'נתנה תוקף'

לה. ואיך נלביש על עצמנו ביראה? נפתח את הסיפור ונקרא בקול וברגש לאט לאט את הפיוט הנורא "ונתנה תוקף". ונתבונן במילים הקדושות: ונתנה תוקף קדשת היום כי הוא נורא ואים, ובו תנשא מלכותך ויפון בחסד בסאף ותשב עליו באמת, אמת כי אתה הוא דין ומוכיח ויודע ועד וכותב וחותרם וסופר ומונה, ותזכר כל הנשפחות ותפתח את ספר הזכרונות, ומאליו יקרא וחותרם יד כל אדם בו. ובשופר גדול יתקע, וקול דממה דקה ישמע. ומלאכים יתפזזו וחיל ורעדה יאחזו, ויאמרו: הנה יום הדין לפקד על צבא מרום בדין, כי לא יזכו בעיניך בדין. וכל באי עולם יעברו לפניך בבני מרון, כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו, בן תעביר

וכו', אני מתבייש בכלל שעשיתי את המעשים האלה, ומתוך האהבה שלי אל הקב"ה אני עושה את התשובה.

משל כדי להבין מהו תשובה מיראה ומהו מאהבה

לא. שיר השירים – הוא משל שמתאר את הקשר שלנו עם הקב"ה כמו בעל ואישה. וא"כ נמשיך עם המשל הזה: לפעמים הבעל עשה משהו לא בסדר כלפי אשתו, ואחר כך הוא מבקש ממנה סליחה. וכאן יש שני אופנים, לפעמים הסיבה שהוא מבקש ממנה סליחה, כי הוא יודע שאשתו עוד תשלם לו על זה כפל כפליים, ותעשה לו צרות, אז בגלל שהוא מפחד ממנה, לכן הוא מבקש סליחה יפה ומתנצל, וקונה לה מתנה ומתפייס איתה – וזה נקרא תשובה מיראה. אבל יש תשובה מאהבה למשל זוג רבו ביניהם, אבל באמת הם אוהבים אחד את השני, וברוך ה' הם זוג מתוקן שיש ביניהם אהבה, ואז הבעל יושב עם עצמו ואומר, מה קרה לי למה ככה ציערתי את אשתי, אני אוהב אותה, ואז הוא הולך ומבקש ממנה סליחה, לא בגלל שהוא מפחד תעשה לו משהו, הוא לא מפחד ממנה, אלא בגלל שהוא אוהב אותה כשאני אוהב מישוה, כואב לי שעשיתי לו צער. וזה המשל.

הנמשל: אנחנו עם הקב"ה, עשינו הרבה עוונות, ואנחנו מפחדים מכל מיני דברים, מפחדים על הבריאות, על הפרנסה, על הילדים, מפחדים להיענש בעולם הזה ולהיענש בעולם הבא, ולכן עושים תשובה, וזו כמובן 'תשובה מיראה'. אבל לפעמים אנחנו זוכים שהתשובה שלנו כי אנחנו אוהבים את הקב"ה, כי באמת אני אוהב את הקב"ה, ומה אני עושה שטויות?... אני מתחרט ועושה תשובה מתוך אהבה.

חוקא בדור שלנו יש שייכות עם 'תשובה מאהבה'

לב. הסברנו פעם שלדור שלנו יותר קל להגיע לבחינת 'תשובה מאהבה', מאשר לתשובה מיראה (למרות שיש כאלו שחוזרים מתוך יראת העונש) ולמה? כי אנחנו דור שלא כל כך מפחדים, פעם כשהיינו בגלות בחוץ לארץ היה המון פחד ויראה, אדם היה מפחד כל הזמן, פעם היה את הפריץ, ופחד מהשוטר הגוי, וסתם פחד מהשכן הגוי הרשע וכו', אנשים היו תמיד בפחד, כי מי יודע מה יקרה בכל יום ה' ירחם, גם כל העולם היה בפחד, מלחמות עוני רעב, מושלים רשעים וכו' וכו'.

ולכן בדורות שעברו כשצעקו בקידוש החודש 'אלול' היה פחד ורעדה, כמו שמספרים לפני כמאה שנה בפטירה של רבי דוד בהר"ן בירושלים, הספיד אותו רבי ראובן בענגיס אחד מגדולי ירושלים, והוא סיפר שהוא זוכר בנערותו, בשבת מברכין של אלול בזמן שהשליח ציבור היה מכריז על חודש אלול, ראו בעיניים שכמה אנשים שהתעלפו בבית הכנסת רק מלשמע את המילה 'אלול'. היום איפה אנחנו בכלל בסיפור הזה, וזה לא היה לפני הרבה זמן, זה מדובר בסך הכל לפני קצת יותר ממאה שנה. מה הסיבה? כי היה לאנשים פחד בעיניים והם כל הזמן הלכו ברחוב בפחד, והיו רגילים לפחד, ואז כשהיו אומרים 'אלול' – היו מתעלפים מפחד, כי מי יודע מה יהיה השנה.

ביסורין למרק, אלא כולן תולין, ומיתה ממרקת, שנאמר (ישעיה כב, יד) "וְנִגְלָה בְּאָזְנֵי ה' צְבָאוֹת אִם יִכְפַּר הָעֹזֵן הַזֶּה לְכֶם עַד תִּמְתּוּן וְגו'". כלומר שעל עוון חילול השם צריך גם תשובה, יום כיפור, ייסורים ומיתה כדי לקבל כפרה. ואלו ארבעה חילוקי כפרה שהיה שונה רבי רבי ישמעאל.

החילוק בין תשובה מאהבה ליראה

לח. וקעת נסביר, שכל זה שייך לתשובה מיראה, ואמר החיד"א (הבאנו אותו בספר המידות המבוואר אות צ"ד) וככה הסכימו הרבה צדיקים, שכל הארבעה חילוקי כפרה כל זה שייך רק לתשובה מיראה, אבל אם זכיתה ל'תשובה מאהבה', אין את כל ארבעה חילוקי כפרה, ואפילו על הדבר כי חמור שזה חילול השם – תשובה מאהבה מכפרת. והראיה לזה היא פשוטה, כי כתוב בגמרא ביומא (דף פ"ה) שע"י תשובה מאהבה זדונות נהפכים לזכויות. כלומר שהתשובה הופכת את הזדון והעבירה לזכות. (צריך שיעור שלם כדי להסביר את זה איך עבירה בזדון מתהפכת לזכות). ואם ע"י 'תשובה מאהבה' העוונות נהפכים לזכויות, כבר ממילא לא צריך את יום כיפור, ולא ייסורים, ולא מיתה ח"ו, כיון שכבר אין עוון יש זכות.

תשובה - 'בינה', 'תשובה על תשובה' - חכמה

לט. הגענו לזוג החמישי והאחרון. 'חכמה' ו'בינה'. הזוהר (פינחס ח"ג דף רנ"ה) אומר שכל ענין התשובה שייך לספירת ה'בינה'. 'בינה' בגימטריה = 67, וכן 'אלול' = 67. כי חודש 'אלול' הוא חודש התשובה ושייך לספירת ה'בינה'. חמישים שערי בינה – הם השערים של התשובה.

אבל רבינו מוסרף (ליקו"מ תורה ו' ח"א) שצריך לעשות 'תשובה על תשובה'. מה זה תשובה על תשובה? התשובה הראשונה זו תשובה על העבירה. והתשובה השנייה היא תשובה על תשובה. כלומר, אתמול עשיתי תשובה על העבירה, אבל התשובה שעשיתי היא כפי מה שהבנתי בשכל שלי אתמול את גדולת השם יתברך, אבל עכשיו אחרי התשובה כשאני יודע יותר בגדולת השם יתברך, אני עושה תשובה על התשובה שעשיתי, מכיון שלא עשיתי את התשובה כמו שצריך.

אם נודע לאדם שפגע באדם גדול, מתחיל לבקש סליחה מחדש

מ. ניתן דוגמה: אדם ישב ברכבת ליד מישהו, ובטעות הוא נתן לו מכה כואבת. הוא ביקש ממנו סליחה התנצל, והוא סלח לו. והנה כשהוא יורד מהרכבת הוא רואה את כל האנשים בתחנה מחכים לשכן שלו על הספסל ומקבלים אותו בכבוד גדול, ומתברר שהוא איזה רב צדיק גדול מאוד. ואז הוא אומר לעצמו: 'אוי ואבוי איך עשיתי בטעות דבר כזה' – ונתתי לו מכה כואבת, והוא הוא בא אליו ומבקש ממנו סליחה על המכה שהוא נתן לו. והרב אומר לו: כבר ביקשת ממני סליחה. והוא אומר לרב: כשביקשתי את הסליחה ברכבת חשבתי שאתה רק סתם יהודי רגיל, אבל כשירדת מהרכבת ראיתי שאתה כזה רב צדיק שמכבדים אותך כל כך הרבה אנשים, ולכן אני עושה תשובה על התשובה

ותספור ותמנה ותפקד נפש כל חי, ותתהוה קצבה לכל בריה ותכתוב את גזר דינם, בראש השנה יכתובו וביום צום פפור יחתמו, במה יעברו ויכמה יבראו. מי יחיה ומי ימות, מי בקצו ומי לא בקצו, מי במים ומי באש, מי בחרב ומי בחיה, מי ברעב ומי בצמא, מי ברעש ומי במגפה, מי בחניקה ומי בסקילה, מי ינוח ומי ינוע, מי ישקט ומי יטרף, מי ישלו ומי יתסר, מי יעני ומי יעשיר, מי ישפל ומי ירום. וולשאו על עצמו: ותשובה ותפלה וצדקה, מעבירין את רע הגזרה.

זו הכנה נפלאה לתשובה מיראה. רק המילים 'מים במים ומי באש', הרי עכשיו בבין הזמנים האחרון שמענו על כל כך הרבה שריפות ממש בימים האחרונים, ופה בארץ זה עדיין ברחמים גמורים, לעומת מה שהולך בחוץ-לארץ, שיש שריפות ענק ואסונות טבע. והטביעות, כמעט כל יום טבע מישהו למוות בין ילדים ובין אנשים מבוגרים זה נורא, נורא, 'מי יחיה ומי ימות, מי בקצו ומי לא בקצו'. והחי יתן אל לבו בפחד על כל הדברים שהיו השנה, והכל נגזר בראש השנה שעבר 'בראש השנה יכתובו וביום צום פפור יחתמו'.

"אני לדודי" - 'תשובה מיראה', 'זודי לי' - 'תשובה מאהבה'

לו. ואחרי שעורר את עצמו בתשובה מיראה, אפשר להגיע לתשובה מאהבה. וזה בחינת: "אני לדודי ודודי לי", "אני לדודי" – 'תשובה מיראה', אני מתחיל את התשובה, ומעורר על עצמי יראה ופחד מה' יתברך, כי רק כשמתחילים לחשוב מה קרה, מה קורה ומה היה ומה יהיה כבר אדם מקבל פחד. ולעומת זאת, האהבה זה כבר מתנה מהקב"ה, הרי מה זה אהבה, אתה לא יכול להגיד לבן-אדם: בוא תאהב אותי, כי או שאני אוהב אותך או שאני לא אוהב אותך, אהבה זה או שיש 'קליק' או שאין, אלא מה? הקב"ה הוא מעורר את האהבה אלינו – וזה כבר 'דודי לי'. "אני לדודי" – 'יראת העונש', לעשות תשובה מיראה, ו'דודי לי' – 'תשובה מאהבה'.

ד' חילוקי כפרה שהיה שונה ר' ישמעאל

לז. ומה ההבדל בין שתי התשובות האלו? מובא בגמרא יומא (פ"ז ע"א) שרבי ישמעאל היה דורש ארבעה חילוקי כפרה: א. עבר על מצות עשה, ושב בתשובה – אינו זו משם עד שמוחלין לו שנאמר (ירמיה ג, כב) "שׁוּבוּ בָנִים שׁוֹכְבִים". למשל: אדם לא שם ציצית בבגד ד' כנפות, הוא ביטל מצות עשה, כשהוא עושה תשובה מתכפר לו, ומעתה והלאה הוא ילבש ציצית. ב. החילוק השני: עבר על מצות לא תעשה, ועשה תשובה, תשובה תולה ויוה"כ מכפר, שנאמר (ויקרא טו, ל): "כִּי בְיוֹם הַזֶּה יִכְפַּר עֲלֵיכֶם לְטַהֵר אֶתְכֶם מִכָּל חַטָּאתֵיכֶם לִפְנֵי ה' תְּטַהֲרוּ". אדם אכל חזיר רח"ל, בשר בחלב וכו', תשובה תולה ויוה"כ מכפר. ג. החילוק השלישי: עבר על כריתות ומיתות בית דין, כמו חילול שבת שיש בו מיתה, או חילול יוה"כ וחמץ בפסח ועריות שיש בהם כרת, ועשה תשובה – תשובה ויוה"כ תולין, ויסורין ממרקין, שנאמר (תהלים פט, ג) "וּפָקְדוֹתַי בְּשִׁבְטֵי פִשְׁעֵם וּבַגְּנָעִים עֹנְוִים". ד. החילוק הרביעי: מי שיש בידו חילול ה', אין לו כח בתשובה לתלות, ולא ביוה"כ לכפר, ולא

כְּדַבְּרֶךָ, ומקבל את התשובה שלי. ולא סתם מקבל אלא כְּדַבְּרֶךָ וכמו שהסברנו.

ב. ב'תפארת וביסוד': אלו שתי עבודות – צדקה ותפילה. צדקה היא משפט ב'תפארת', ותפילה היא ביסוד. בחי' הבכורה של יוסף שהוא ה'צדיק גוזר והקב"ה מקיים', וע"י הצדקה זוכים לכח התפילה ולעבודת התפילה.

ג. ב'נצח' ו'הוד': אלו העבודות שרבינו אומר בקי בעייל (רצוא) ובקי בנפיק (שוב): "אֲנִי לְדוֹדֵי" – להיות בקי ב'רצוא' להיות בקיא בימי העליה, בבחינת: "אִם אָסַק שְׁמִים שָׁם אֶתָּה". ו'דוֹדֵי לִי' – לדעת להיות בקי ב'שוב' – בזמן הירידה, בבחינת: וְאַצִּיעָה שְׁאוֹל הַיָּדָי.

ד. 'חסד' ו'גבורה': יש שני סוגי תשובה, "אֲנִי לְדוֹדֵי" – זה תשובה מיראה, בחי' גבורה 'דחילו', ו'דוֹדֵי לִי' – תשובה מאהבה 'רחימו' – בחינת חסד (כמו שכתוב 'חסד לאברהם'). אני מתחיל ב"אֲנִי לְדוֹדֵי" – בתשובה מיראה, ו'דוֹדֵי לִי' – זה תשובה מאהבה, שהקב"ה מעורר בי אהבת ה', עד שאני עושה תשובה מאהבה.

ה. 'חכמה' ו'בינה': 'בינה' – תשובה על החטא בעצמו, וזה בחינת "אֲנִי לְדוֹדֵי" – שאני עושה את התשובה כפי ידיעתי בגדולת ה'. ויש לנו את ה'חכמה' שזה מתנה והתנוצצות שזוכים אחר התשובה הראשונה בידיעת השם, שזה בחינת 'דוֹדֵי לִי', שאז זוכים לעשות תשובה על תשובה וכו"ל. ה' יזכה ואותנו ואת כל עם ישראל לחזור בתשובה שלימה עם כל העבודות שלמדנו, ונזכה לכל הבחינות של "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי". אמן ואמן.

שבת שלום ומבורך. עריכה: ליאור גבע

שעשיתי, כי בהתחלה בקשתי ממך שליחה כמו שמבקשים מאדם פשוט, כי לא ידעתי מי אתה, ואת המעלה שלך. אבל עכשיו אני יודע, אני מבקש ממך שליחה מחדש, כי צערי גדול פי כמה וכמה על זה שציערתי אותך ברכבת, ע"כ המשל.

ביצד האדם יכול להכיר בעצמו אם התקבלה תשובתו

מא. וכן זהו הענין של תשובה על תשובה. כשעשיתי תשובה על העבירה וביקשתי שליחה, זה היה לפי איך שהבנתי בדעת הקטנה שלי את גדולת הקב"ה. אבל אחת המתנות שאדם זוכה כשהוא עושה תשובה כמו שצריך, הוא מקבל התנוצצות בגדולת השם יתברך, כי הקב"ה נותן לך מתנה להבין ולהכיר בגדולת השם יותר ממה שהבין קודם התשובה. וזהו גם בחינה לאדם אם התקבלה תשובתו, כלומר, אם היתה תשובה כמו שצריך, כי אם התקבלה תשובתו, אזי הוא מרגיש ברגש שלו התנוצצות ידיעת גדולת ה' יתברך יותר ממה שהיה לו קודם.

ולכן אם עשית תשובה ביום ראשון ועכשיו הגיע יום שני, ואני קם בבוקר עם מוחין דקדושה חדשים בגדולת השם, אני עוד פעם אני מתחיל לעשות תשובה על התשובה שעשיתי אתמול. כי אתמול עשיתי תשובה במוחין דקטנות, בלי לדעת מי זה ה' יתברך, והיום ע"י שכבר עשיתי את התשובה הראשונה אני כבר מבין אחרת לגמרי בגדולת השם יתברך, וזה כבר תשובה הרבה יותר גבוהה.

"אני לדודי" - תשובה ראשונה, "דודי לי" - תשובה על תשובה

מב. נמצא, ש'תשובה' – היא בספירת הבינה. ומה זה חכמה? זה מה שאני מקבל שכל חדש בגדולת השם ית' – בחינת חכמה, ואז אני כבר עושה תשובה על תשובה. וזה בחי' "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי", "אֲנִי לְדוֹדֵי" – ב'בינה', היינו התשובה שאני מעורר את עצמי להתחרט על החטאים, שזו הבחינה של התשובה הראשונה. "דוֹדֵי לִי" – ב'חכמה', כי הקב"ה מנוצץ בשכלי את גדולת ה', ומתוך כך אני בא לידיעת ה', ואני עושה תשובה על תשובה, כי עד אתה לא הבנתי לפני מי חטאתי ולפני מי פשעתי, ולכן עשיתי תשובה בהתאם למה שידעתי את ה'. אבל אחרי התשובה שנעשית בחינת "דוֹדֵי לִי" – שדודי מגלה לי את גדולתו, אני עושה תשובה על התשובה שעשיתי כל כך במוחין דקטנות, איך עשיתי תשובה פשוטה כזו.

סיכום

מג. ונסכם את הדברים: למדנו עשר עבודות לחודש אלול, שהם מסודרות בחמש זוגות. וכולם נכנסים בפסוק: "אֲנִי לְדוֹדֵי וְדוֹדֵי לִי". זוג ראשון – 'כתר' מ'לכות'. זוג שני – 'תפארת' יסוד'. זוג שלישי – 'נצח' ו'הוד'. זוג רביעי – 'חסד' גבורה'. זוג חמישי – 'חכמה' ו'בינה'.

והסבר, 'כתר' ו'מלכות': "אֲנִי לְדוֹדֵי" – איתערותא דלתתא, 'אני עושה תשובה, 'אני בחי' מלכות, ו'דוֹדֵי לִי' – זה איתערותא דלעילא בחי' 'כתר', שהקב"ה אומר: "סְלַחְתִּי